

Idegenek a faluban 2.

Magyarvalkó (egy kalotaszegi magyar faluközösség) A FALU FEKVÉSE, NEMZETISÉGI ÉS FELEKEZETI MEGOSZLÁSA

Magyarvalkó az egykori Kolozs vármegyén belül Kalotaszeg Felszeg részének legdélibb faluja. Hunyadi Péterrel végzett felmérésünk során 277 magyar s 37 román lelket írtunk össze. [\[1\]](#) A község területileg hét kisebb részre tagolódik (Alszeg, Felszeg, Közép-falu, Kísszugoly, Nagyszugoly, Udvari szoros és Kis utca), azonban ez nem jár együtt a lakosság hasonló megoszlásával.

A település 314 állandó lakosának felekezeti megoszlása nagyjából tükrözi is a nemzetiségi viszonyokat. A 37 román ortodox hitű, míg a 277 magyar lélek két kivétellel református. Az egyik ezek közül idegen, a községbe nősült csíki székely, míg a másik egy helybeli asszony, aki Jehova tanúja.

Más nemzetiség (cigány, zsidó stb.) nem él a faluban, mint ahogy más vallás vagy kisegyház sem található Valkón. Korábban voltak ugyan nagy számban „hívők” (baptisták), imaházuk ma is áll a községben, mára azonban teljesen eltűntek (elvándoroltak, illetve kihaltak).

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a falu értelmiségét sem, hiszen a református lelkész és a tiszteletes asszony is idegenek a faluban. Mindketten kalotaszegiek, a pap sárvásári, míg a felesége kőrösfői származású, ők azonban „valkaiaknak” vallják magukat, s a faluközösség sem tekinti őket jövevényeknek.

Két tanító él a községben, akik közül az egyik már nyugdíjas, a másik a helyi iskolában tanít, mindketten helybeli születésűek.

Orvos nincs a településen, csak kéthetente jár ki Magyarvalkóra, a jegyzőség pedig Kiskalotán (Kelecel) van.

AZ IDEGENEK MEGÍTÉLÉSE A MÚLTBAN

Nagy Jenő írja a 30-as években, Kalotaszegen végzett gvűjtései alapján [2] : *„Bármilyen mozgékony és vállalkozó szellemű is a kalotaszegi ember, földjéhez mindig hű marad és ragaszkodik hozzá. Nem keveredik. Annyira nem, hogy a legritkább esetben nőül csak be a kalotaszegi legény vagy megy férjhez a kalotaszegi leány a szomszéd községbe.”*

[3]

Ennek nyomát ma Valkón az emlékezetben sem találni meg sehol. Nincs olyan ember, aki vissza tudna arra az időre gondolni, amikor ne fogadták volna szívesen a községbe érkező idegeneket, vagy szüleik, nagyszüleik meséltek volna nekik bármiféle kirekesztésről, megkülönböztetésről.

Á templomi ülésrendet illetően a múlttól igen keveset tudunk. A református templom patrónusa — Valkai család — az I 700-as évek közepén kihalt. [4]

A temetkezési szokások szigorúsága korábban nem engedte meg, hogy idegeneket a helybeliek nyughelyeire temessék. Á közeli „*Kalotaszentkirályon (v. Kolozs m.) a temetőben külön elkerített hely szolgált a cseplések, vagyis a jöttmentek eltemetésére még a múlt század [XIX.] utolsó negyedében.*“ [5]

Magyarvalkón korábban kizárólag a baptisták esetében fordult elő, hogy a temető kertben nem kaphattak helyet. Az ő esetükben történt meg, hogy a temető falán kívülre kerültek, míg az öngyilkosok és

jövevények esetében a lakosság szerint erre soha nem került sor.

[6]

A vallási „szédelgők”

[7]

azonban abban az esetben, ha házastársuk már a temetőn belül nyugszik, a közösség kérésére mindig a szokásoknak megfelelően a párjuk mellé kerülnek, némi megszorítással. (A református templom harangjai nem szólalnak meg, nem a templomból, hanem az udvarból temetik őket, nem engedik meg, hogy hite szerinti prédikátor szolgáljon a temetésen, s a családnak arra az időre, míg a személy nem hordozta egyháza terheit, visszamenőleg ki kell fizetnie az egyházfennartói járulékot. Ezt azonban eddig kivétel nélkül meg is tették.)

A II. bécsi döntés (1940) teljesen megváltoztatta a település addigi életét. Déli fekvése miatt a többi kalotaszegi faluval ellentétben Észak-Erdély visszacsatolásakor sem kerülhetett az anyaországhoz. Mivel a határvonal a település földjeinek egy részét elvágtatta a községtől, ez idő alatt a falu lakói útlevéllal jártak földjeiket művelni a határ másik oldalára. Sokan azonban átszökve a határon beléptek a magyar hadseregbe, s legtöbbjük a második világháború elvesztése után Magyarországon talált menedéket.

Az újbóli Romániához csatolással megkezdődött a község hanyatlása. A második világháború befejeztével a román hatóságok új gazdasági egységeket alakítottak. Ezek az úgynevezett községek több (5-6-7 vagy még több) kisebb településből állnak, s magyarországi megfelelőjük leginkább a járás lehetne. Ennek során a jegyzőséget áthelyezték Kiskalotára, és Magyarvalkó egykori határára a kommunizmus ideje alatt új, román falvakat telepítettek. Valkót így hivatalosan leszakították a kalotaszegi magyar falvaktól, mely kisebbségi sorsot eredményezett az előljáróságban. A háború, elvándorlás felborította a nemek arányát a településen, és a munkalehetőségek korlátozott száma miatt, az iparosítás következményeként többen a közeli városokban leltek kereseti lehetőséget, elsősorban Bánffyahunyadon. A hanyatlás, gyermektelenség, elvándorlás egyik oka az iskola leépülése is.

AZ IDEGENEK MEGÍTÉLÉSE A JELENBEN

Kutatásom időpontjában Magyarvalkón egyetlen házaspár sem volt, ahol mindkét fél idegen lett volna. Egyetlen esetben alakult ki hasonló helyzet, ahol a férfi magyarbikali, a felesége pedig valkói születésű, de korán elkerült hazulról, városban nevelkedett s visszakerülésekor mint idegen érzékelte a falusi környezetet. Őt azonban a valkaiak nem tekintik idegennek, inkább ő érzi magát annak.

Van viszont 9 olyan személy, aki benősült, vagy férjhez jött a községbe, tehát „félárbocon” tartozik a faluhoz. Mellettük több család is vásárolt házat a helységben nyaralónak, őket nem

tartják valkaiaknak, legtöbbjüket nem is ismerik a helybeliek.

A betelepültekre az egész Erdélyben használatos jövevényszót használják. Többségüknek ezt a kifejezést még nem mondták a szemébe, de az érintettek tisztában vannak vele, hogy mit értenek alatta, illetve, hogy néha a hátuk mögött így nevezik őket. Egyet len esetben az is előfordult, hogy a beházasodott fél gyerekére mondták, hogy jövevény, de ez mindössze két családnál jöhetne szóba egyáltalán, mert a többi család gyermekei vagy nem élnek a faluban, vagy túl kicsik még. Inkább konfliktushelyzetekben veszik elő a helybeliek ezt a szót, egy újabb támadási felületet keresve s találva vele.

Maguk a jövevények is szokták mondogatni, hogy „mi jövevények tartsunk össze” [\[8\]](#) ez azonban a humorizálás határán soha nem lépett túl, a valóságban nem fordult elő, hogy összetartottak volna akár a falu, akár más ellen, illetve nem különülnek el, nem különítik el magukat.

A községbe érkezettek többsége a környék kalotaszegi falvaiból (Kalotadamos, Magyarbikal, Bábony, Bánffyhungad - egykori Kolozs megye), illetve a közeli szórványmagyar falvakból, Alsótökből, Kolozsból vagy a román vidékről, Jósikafalváról (Béles - egykori Kolozs megye) jött Valkóra. Egyetlen férfi él a faluban, aki távolabbról települt ide, egy csíkcsügi (egykori Csík megye) székely.

A közeli falvakból Valkóra kerültek vallás tekintetében megegyeztek a helybeliekkel, mindannyian reformátusok voltak, a csíki székely ember azonban katolikus hitű maradt. Így vélekedik:

„A feleségem református, itt esküdtünk meg a református templomba. Én a hitemről nem mondtam le, szoktam járni. Ritkán, de szoktam. Én úrvacsorát nem veszek, mer ha veszek, az azt jelenti, hogy nem vagyok katolikus. Mer én gyónok. Már most nagyon régen nem gyóntam, de hát el kell, mert az kötelességem, hogy el kell menjek. Egy párszor mondta a tiszteletes, hogy meg így meg úgy de én megmondtam az őszintét, hogy tiszteletes úr, én ebbe születtem s ebbe szeretnék meghalni. Hogy kifog engem eltemetni, azt majd aki hátul lesz, elrendezi. Én a vallásom nem hagyom el.”

Mind a Jehova tanúja, mind a katolikus székely ember esetében elmondható, hogy nem

különböztetik meg őket emiatt a faluban, vallása miatt nem szólnak meg senkit, „mindenkinek tiszteletben tartják a meggyőződését”.

Etnikai határvonal nem állapítható meg a településen, magyarok—románok vegyesen laknak a község mindegyik részén. A két nemzetiség a hétköznapiakban sem szakad ketté, eljárnak egymás esküvőire, temetésére, segítségbe is. A vegyes házasság mégsem jellemző:

„Itt román kevesebb. A románság magyarok nélkül nem tud megélni. Úgyhogy ők úgy ügyeskednek, hogy itt egyek. Ha van egy temetkezés, a románok nálunk nélkül nem szokták csinálni. Úgyhogy egybe élünk. Nem mondja senki, hogy te román vagy, vagy magyar vagy. Egyik a másiknak segít. Úgy tudják, belátják, hogy magyarok nélkül nem tudnak létezni, mert kevesen vannak. Pár család van csak. Ha nem mennek a magyarok, nem tudják felvinni a halottat a sírhoz.”

A jövevények megítélésekor nagy hangsúlyt kaphat a társasmunkák végzésének mikéntje. „A faluba került idegen vagy kevés rokonnal rendelkező családokra jellemző inkább a területi alapon (szomszédság, egy falurész) szervezett társasmunkák. Ezek Jobban alkalmi jellegűek, s kicsi a gazdasági súlyuk. A napi egymást segítésem (apróbb munkák a ház körül, szerszámok kölcsönzése, boltba vagy piacra járók megbízatásai stb.) kívül ez a réteg, ha komolyabb munkára szorul, mert ezt családja nem oldhatja meg, mindig valamilyen alá-, fölérendeltségi viszonyba kerül másokkal, s az együttműködés többnyire ledolgozás vagy bér- és részmunka jellegűvé válik.”

[\[9\]](#)

A különböző munkakapcsolatok vizsgálata során megállapítható, hogy Valkón a jövevények általában nem számítottak a szomszédaik segítségére. Szinte mindannyian kivétel nélkül házastársuk családját, rokonságát vonták be munkáikba, illetve bér munkaviszonyba kerültek. A szomszédi viszonytal nehézkes számolni, mert a falu lakossága öregedő tendenciát mutat, és a házak fele lakatlan. Ezt jól példázzák egy alszegi idegen munkakapcsolatai:

„-Mikor idekerült, kikre számíthatott a nagyobb munkaalkalmakkor? Felesége családjára?

-Megmondom az őszintét, aki idejött dolgozni, meg vót fizetve. Nem mondom, eljöttek a sógoromé is segítségbe.

-Szomszédok?

-Nem éppen, nem mondhatom. Ha eljött is, én megfizettem. Tudja mit? Mikor nem a tied, vagy mint ahogy a közmondás mondja: Mikor a kenyér a más tarisnyájába van, nem akkor vágysz belőle, mikor éhes vagy, mikor kapsz belőle. Itt is az idegen, idegen. Nemcsak itt, máshol is."

Azok a jövevények, akik nagyobb munkákat egyedül képtelenek megoldani, legtöbbször a szülőfalujukból, rokonaiktól kérnek segítséget. [\[10\]](#) A Kísszugolyban egyik legénynél ez gyakran számít, igaz, a feleségnek sincsenek rokonai a faluban, mivel kisgyerekként elkerült Valkóról s csak négy éve telepedtek vissza:

[\[11\]](#)

„-Nehéz, mert itt a faluba úgy laknak, hogy vagy a lánynak, vagy a fiúnak itt laknak a szülei helybe. Nekünk nincs senki. Ha mi lagzikba megyünk, telefonálni kell nekem vagy neki: Na anyukám gyere ki, mer nincs aki kiengedje a tyúkot vagy a marhának adjon enni. Aki helybe lakik, az mondja. Na gyere, kell rakjak egy ösztörű szénát, gyere segítségbe. Mi azt meg kell csináljuk.

-Otthonról a szülőfaludból szoktál segítséget kérni?

-Apám itt volta nyáron is egy hónapot. Jött egy hétre, két hétre, itt ült szívesen segíteni. A fateromnak nem kell, csak meglegyen a kaja, mer ű arra — a kis pocak, ki spálinka — [kényes]. Neki nem kell pénz semmi. Csak a kispia s kaja. Ű dógozik annyit, mint három. -

-És miért nem a szomszédot kéritek meg?

-Hogy kérjem meg, ember? Itt vótak a sok disznók, lovak. Kellett menni tejért a juhhoz. Ezek tanár [jobb szomszéd], a saját kertjüket nem láttad... a másik, öregek."

Az iskolai tanulmányok és városi munkalehetőségek együttesen vezethettek oda, hogy Magyarvalkón a jövevények többsége már az iskolából vagy a munkahelyről ismerte a fiatalokat. Így mikor a településre látogattak bálba, diszkóba vagy különféle rendezvényekre, nem teljesen idegenként lézengtek a teremben, volt ismeretségük, szóba tudtak elegyedni jó néhány emberrel. Könnyebb volt számukra, ha a későbbiek során a faluba házasodtak, hiszen nem teljesen idegen környezetbe kerültek. Az igazság az, hogy a falubeliek nem is emlékeznek, hogy ne lett volna általános a más településről történt beházasodás, tehát a területi exogámiát elfogadja a közösség. Mégis, aki ilyen ismeretségre nem tett szert Valkón, az érezhette kívülállóságát:

„Hogy honnat veszem észre? Szóbelileg nem mondja meg szembe, de mondok egy példát. Ha elmentünk egy szórakozóhelyre, vagy lakadalomba, vagy keresztelőbe, vagy templomból kijöttünk, vagy mentünk, akkor nem megy az ember a templomba, mer beharangozzák a népet. Elmenni hamarabb, elbeszélgetni, de vettem én ott is észre, hogyhát odamentem, jó napot köszöntem. Há nem mondom, fogadták, de nem úgy, mint a falubelieket, hogy szerbusz komám. Hát úgy, ha megálltam oda nem jött egy se, hogyhát ni te, hogy vagy, vagy mit csinász? Akkor észrevettem, szóval ilyenkor veszi észre az ember, vagy szórakozóhelyen, vagy lakadalomba, vagy keresztelőbe is észreveszi az ember, hogy nem úgy van, mint otthon. Ha maga is bejönne a kultúrterembe, ha nincs valakije, egy ismerőse, éppe én is úgy vagyok. Má nem, hogy nem ismerem, ha ott vóna a sógorom, de mindenütt nem lehetett ott. Hárman-négyen beszélgetnek, oda nem állhatok, hogy én vagyok az ötödik. Ha nem mondják, hogy X Y gyere, itt van hely. Nem igyekeztek. Innen veszi észre az ember, hogy csak idegen.”

Az udvarlás során nem tudtak olyan esetről, mikor az idegen udvarlót megverték volna a falubeliek, amint az gyakran előfordult országszerte.

A földművelés, állattartás általában a saját szükségletek kielégítését fedezi, de ezt el is várják mindenkitől. Annak azonban nem könnyű ezt teljesítenie, aki városi környezethez szokott. A Bánffyhunyadról bekerült feleség esetében ez nem járt különösebb gondnal, mivel városiként is jártak mezőre dolgozni, de a falura visszaköltözött asszony esetében már sokkal nehezebben ment a visszazökkenés a gazdálkodásba. Mindezt fokozta a falusi pletyka, a magánélet szférájába beleavatkozó faluközösség folytonos „rendre utasítása”, illetve a városi nyüzsgés hiánya. Abban azonban szinte mindenki egyetért, hogy a föld nem kifizetődő, nem terem annyit, hogy megérje vele foglalkozni. Vagy azért küzdenek vele, mert saját szükségletre termelnek, vagy mert a szülőknek, nagyszülőknek ez a kérése. A helybeliek elismerően nyilatkoznak a közösségbe került jövevényekről, kiemelik, hogy ügyesek, jól gazdálkodnak, dolgozók. Ezt kivétel nélkül megemlégették, ez volt a legfontosabb szempont megítélésükkor.

Akadnak olyanok is, akik a románokat tartják jövevénynek, ahogy egyikük mondja:

„-A múltba nem vót annyira ellentét nálunk. Mer nálunk csak a románok vótak jövevények. Nálunk, hogy bejött egy magyar ember vőnek, vagy ilyen kicsi dologba, de itt csak a románoknak mondták (hogy jövevény). Nálunk nem vót ellentét. Csak most van.

-Szóval, hajói veszem ki a szavából, az idegent úgy fogadják, ahogy viselkedik.

-Ahogy viselkedik. Ilyen nincs, hogy mi ellent álljunk. Mikor bėjöttek, itt románok nem vótak. Akik vannak, mind újfalusi származásúak itten. Persze ha bekerültek, hiába vannak három-négy család csak, az üvék az ország. Ez a valóság. A magyaroké a munka, a cigányoké a pénz, a románoké az ország.”

Az újonnan érkezőt mindig bevezetik a falu életébe. A család megmondja, hová ülhet a templomban s mi lesz a helye a különböző alkalmakkor, lakodalomban, temetéskor stb. A legtöbbben eleinte nem is jártak sehova egyedül, de olyan is akad, aki nem törődik vele, hogy idegen. Gazdálkodik, állatokat tart, mióta a faluba került, első perctől otthonosan mozog. Nagyon pozitívan nyilatkoztak róla a helybeliek, elismerik szorgalmát, igyekezetét.

Ma óvoda és 1—4. osztályos általános iskola működik Magyarvalkón, így már az 5. osztálytól ki kell lépni a tanulni szándékozókra a faluból. Mindezt nehezíti, hogy a településről naponta egyetlen buszjárat közlekedik Bánffyhunyadra s egy vissza. [\[12\]](#) A környék hasonló kistelepülései miatt, Hunyadon délután is van tanítás, így a délutános osztályok tanulói nem tudnak falvaikba visszajutni.

Az a kép tehát, melyet Nagy Jenő a 30-as években látott, mára nagyban megváltozott. A viseletet nem hordják, csak különleges alkalmakkor veszik fel, confirmálásakor vagy egyéb ünnepekkor a templomban. A legtöbbben azonban confirmálásra is kölcsönkérlik a ruhát, mert egyszeri megvételre nagyon drága a viselet. Az idegenek iránti „ellenállás” elsősorban azért csökkenhetett a településen, mert a lakosság száma jelentős mértékben megcsappant. Ma rendkívül kevés fiatal él a községben, így gyakorlatilag annak is örülnek, ha azokat megházasítják. Negyven évvel ezelőtt még több mint száz gyermek járt itt iskolába, mára

Idegenek a faluban 2. Magyarvalkó (egy kalotaszegi magyar faluközösség)

Írta: Benedek Csaba

2012. október 03. szerda, 13:47 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:28

egyetlen osztály van, tíznél alig több gyermekkel.

[1] Az 1999-ben készült családdöszzeírás a KJNT adatbázisába került.

[2] A gyűjtés nagy részét a szerző feltehetőleg Magyarvalkón végezte. Erre utal, hogy a képek nagy része itt készült, illetve a legtöbb írás erről a faluról szól a könyvben. Nagy Jenő 1984.

[3] Uo. 14.

[4] Kelemen L. 1944. 266.

[5] Balassa I. 1989. 22.

[6] A legutolsó öngyilkosság 50 éve történt Magyarvalkón s akkor is a temetőben hantolták el az elhunytat.

[7] A református lelkész szavajárása

[8] Gyakori jelenség, hogy az idegenek a faluban található másik idegennel alakítanak ki jó viszonyt, barátságot, vagy senkivel sem. Sulya A. é. n.

[9] Szabó L. 1998. 90.

[\[10\]](#) Huseby É. V. 1983. 56.

[\[11\]](#) Huseby É. V. kuratásából is az derült ki, hogy a jó lokális kapcsolat mind a megmaradást, mind a visszatelepülést nagyban segítheti. Uo. 61.

[\[12\]](#) A gyűjtés ideje alatt még volt buszjárat, mára ez is megszűnt.

[A cikk 1. része ITT olvasható!](#)